

MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
YAYINLARI
MERSIN UNIVERSITY PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY

OLBA XXVIII (Ayrıbasım / Offprint)

KAAM YAYINLARI

OLBA

XXVIII

© 2020 Mersin Üniversitesi/Türkiye

ISSN 1301 7667

Yayıncı Sertifika No: 18698

OLBA dergisi;

ARTS & HUMANITIES CITATION INDEX, EBSCO, PROQUEST

ve

TÜBİTAK-ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanlarında taranmaktadır.

Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün (DAI) Kısaltmalar Dizini'nde 'OLBA' şeklinde yer almaktadır.

OLBA dergisi hakemlidir. Makalelerdeki görüş, düşünce ve bilimsel değerlendirmelerin yasal sorumluluğu yazarlara aittir.

The articles are evaluated by referees. The legal responsibility of the ideas, opinions and scientific evaluations are carried by the author.

OLBA dergisi, Mayıs ayında olmak üzere, yılda bir kez basılmaktadır.

Published each year in May.

KAAM'ın izni olmadan OLBA'nın hiçbir bölümü kopya edilemez.

Alıntı yapılması durumunda dipnot ile referans gösterilmelidir.

It is not allowed to copy any section of OLBA without the permit of the Mersin University

(Research Center for Cilician Archaeology / Journal OLBA)

OLBA dergisinde makalesi yayımlanan her yazar, makalesinin baskı olarak ve elektronik ortamda yayımlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını OLBA dergisine devretmiş sayılır.

Each author whose article is published in OLBA shall be considered to have accepted the article to be published

in print version and electronically and thus have transferred the copyrights to the Mersin University

(Research Center for Cilician Archaeology / Journal OLBA)

OLBA'ya gönderilen makaleler aşağıdaki web adresinde ve bu cildin giriş sayfalarında belirtilen formatlara uygun olduğu takdirde basılacaktır.

Articles should be written according to the formats mentioned in the following web address.

Redaktion: Doç. Dr. Deniz Kaplan

OLBA'nın yeni sayılarında yayınlanması istenen makaleler için yazışma adresi:

Correspondance addresses for sending articles to following volumes of OLBA:

Prof. Dr. Serra Durugönül

Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü

Çiftlikköy Kampüsü, 33342 Mersin - TURKEY

Diğer İletişim Adresleri

Other Correspondance Addresses

Tel: +90 324 361 00 01 • 14730 / 14734

Fax: +90 324 361 00 46

web mail: www.kaam.mersin.edu.tr

www.olba.mersin.edu.tr

e-mail: sdurugonul@gmail.com

Baskı / Printed by

Sonsöz Gazetecilik, Matbaacılık, Rek. İnş. San. ve Tic. Ltd. Şti.

İvedik Mah. Matbaacılar Sit. 1341. Cad. No: 56-58 İvedik OSB - Yenimahalle / ANKARA

Tel: +90 312 394 57 71 Fax: +90 312 394 57 74 • Sertifika No: 18698

Grafik / Graphic

Digilife Dijital Basım Yay. Tan. ve Org. Hiz. San. ve Tic. Ltd. Şti.

Güvenevler Mah. 1937 Sk. No.33 Yenişehir / MERSİN

Tel: +90 324 231 14 16 • www.digilifemersin.com

MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
(KAAM) YAYINLARI-XXVII

MERSIN UNIVERSITY PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY (KAAM)-XXVIII

Editörler

Serra DURUGÖNÜL
Murat DURUKAN
Gunnar BRANDS
Deniz KAPLAN

OLBA Bilim Kurulu

Prof. Dr. Mehmet ÖZDOĞAN (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Fikri KULAKOĞLU (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL (Mersin Üniversitesi)
Prof. Dr. Marion MEYER (Viyana Üniversitesi)
Prof. Dr. Susan ROTROFF (Washington Üniversitesi)
Prof. Dr. Kutalmış GÖRKAY (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. İ. Hakan MERT (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Eda AKYÜREK-ŞAHİN (Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. Yelda OLCA Y-UC KAN (Anadolu Üniversitesi)

MERSİN

2020

İçindekiler / Contents

A. Tuba Ökse Yukarı Dicle Havzası – Ambar Çayı Vadisi Yerleşim Tarihi (<i>Upper Tigris Region - Settlement History of the Ambar Çay Valley</i>)	1
Hamza Ekmen – F. Gülden Ekmen – Ali Güney İnönü Cave: New Results of the Early Iron Age Culture in the Western Black Sea Region (<i>İnönü Mağarası: Batı Karadeniz Bölgesi Erken Demir Çağı Kültürüne İlişkin Yeni Sonuçlar</i>)	35
Deniz Kaplan – Serra Durugönül Head of a Kouros from the Hinterland of Tarsus Belonging to the Period of the Syennesis Dynasty (<i>Tarsus Hinterland'ından Syennesis Hanedanlığı Dönemi'ne Ait Bir Kouros Başı</i>).....	57
Elçin Doğan Gürbüzler Terracotta Figurines from the Temple of Aphrodite at Aphrodisias (<i>Aphrodisias Aphrodite Tapınağı'ndan Ele Geçen Pişmiş Toprak Figürinler</i>)	69
Ahmet Mörel A Young Dionysos-Satyr Group from Akkale (Rough Cilicia) (<i>Akkale'den (Dağlık Kilikia) Bir Genç Dionysos-Satyr Grubu</i>)	99
Ulus Tepebaş Tarsus Hinterlandı'ndan Büstlü Bir Lahit (<i>A Sarcophagus with Busts from the Hinterland of Tarsus</i>)	115
Zeliha Gider-Büyüközer Knidos Dorik Stoa (Sostratos?): Stilistik Değerlendirme (<i>Knidos Doric Stoa (Sostratos?): Stylistic Evaluation</i>)	131
Aytekin Büyüközer Knidos Kent Surları: Kap Krio Savunma Sistemi ve 56 Numaralı Kule (?) (<i>The Fortification of Knidos: Defence System of Cape Crio and Tower 56 (?)</i>) .	165
Erdoğan Aslan – Uğurcan Orhan – L. Ufuk Erdoğan Aslanlı Burun ve Kap Krio Sualtı Araştırmaları (<i>Underwater Researches of Cape Aslan and Cape Crio</i>)	207

Gökhan Coşkun – Erkan Alkaç Seyitömer Höyük’de Ele Geçen Mühürlü Amphora Kulpları (<i>Stamped Amphora Handles from Seyitömer Höyük</i>)	243
Rahşan Tamsü-Polat – Nurten Kanbur Yeni Araştırmalar Işığında Midas Kale Phryg Seramikleri (<i>Phrygian Potteries of the Midas Fortress in the Light of New Researches</i>)	263
Hatice Körsulu Sinabiç’tan (Dalisandos?) Hellenistik ve Roma Dönemi Seramikleri (<i>Hellenistic and Roman Period Pottery from Sinabiç (Dalisandos?)</i>)	295
Handegül Canlı Philadelphia’dan (Isauria) Nadir Bir Buluntu: Silindirik Asma Kilit (<i>A Rare Find from Philadelphia (Isauria): Cylindrical Padlock</i>).....	339
Jon C. Cubas Diaz Korasion: Eine unsichtbar gewordene kilikische Kleinstadt (<i>Korasion: Görünmez Hale Gelen Bir Kilikia Kasabası</i>)	351
Ertekin Doksantalı Knidos ‘Liman Caddesi’ Geç Antik Dönem Atölye/Dükkan ve Buluntuları (<i>Late Antiquity Workshop/Shop and Findings from Knidos’ “Harbor Street”</i>)	377
Ülkü Kara A Group of One-Handled “Sardis Type” Amphorae from the Excavations at Küçükçekmece Lake Basin (Bathonea ?) (<i>Küçükçekmece Göl Havzası Arkeolojik Kazıları’ndan (Bathonea ?) “Sardis Tip” Olduğu Düşünülen Bir Grup Tek Kulplu Amphora</i>)	421
Şener Yıldırım Side Müzesi’nden Champlévé Tekniğinde Bezenmiş Erken Bizans Dönemi Levhaları (<i>Early Byzantine Plates Decorated with Champlévé Technique in the Side Museum</i>)	439
Güray Ünver A New Honorary Inscription From Knidos (<i>Knidos’tan Yeni Bir Onurlandırma Yazıtı</i>).....	463
Ahmet Tolga Tek Antik ve Orta Çağ Kaynaklarında, Yazıtlarda ve Sikke Basımları ile Podalia (<i>Podalia in Ancient and Medieval Sources, Inscriptions and its Coinage</i>).....	477

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
BİLİMSEL SÜRELİ YAYINI 'OLBA'

Amaç

Olba süreli yayını; Küçükasya, Akdeniz bölgesi ve Ortadoğu'ya ilişkin orijinal sonuçlar içeren Arkeolojik çalışmalarda sadece belli bir alan veya bölge ile sınırlı kalmaksızın 'Eski Çağ Bilimleri'ni birbirinden ayırmadan ve bir bütün olarak benimseyerek bilim dünyasına değerli çalışmaları sunmayı amaçlamaktadır.

Kapsam

Olba süreli yayını Mayıs ayında olmak üzere yılda bir kez basılır. Yayınlanması istenilen makalelerin en geç her yıl Kasım ayı sonunda gönderilmiş olması gerekmektedir.

1998 yılından bu yana basılan Olba; Küçükasya, Akdeniz bölgesi ve Ortadoğu'ya ilişkin orijinal sonuçlar içeren Prehistorya, Protohistorya, Klasik Arkeoloji, Klasik Filoloji (ile Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri), Eskiçağ Tarihi, Nüvizmatik ve Erken Hıristiyanlık Arkeolojisi alanlarında yazılmış makaleleri kapsamaktadır.

Yayın İlkeleri

1. a- Makaleler, Word ortamında yazılmış olmalıdır.
b- Metin 10 punto; özet, dipnot, katalog ve bibliografya 9 punto olmak üzere, Times New Roman (PC ve Macintosh) harf karakteri kullanılmalıdır.
c-Dipnotlar her sayfanın altına verilmeli ve makalenin başından sonuna kadar sayısal süreklilik izlemelidir.
d-Metin içinde bulunan ara başlıklarda, küçük harf kullanılmalı ve koyu (bold) yazılmalıdır. Bunun dışındaki seçenekler (tümünün büyük harf yazılması, alt çizgi ya da italik) kullanılmamalıdır.
2. Noktalama (tireler) işaretlerinde dikkat edilecek hususlar:
  - a) Metin içinde her cümlelerin ortasındaki virgülden ve sonundaki noktadan sonra bir tab boşluk bırakılmalıdır.
  - b) Cümle içinde veya cümle sonunda yer alan dipnot numaralarının herbirisi noktalama (nokta veya virgül) işaretlerinden önce yer almalıdır.

c) Metin içinde yer alan “fig.” ibareleri, parantez içinde verilmeli; fig. ibaresinin noktasından sonra bir tab boşluk bırakılmalı (fig. 3); ikiden fazla ardışık figür belirtiliyorsa iki rakam arasına boşluksuz kısa tire konulmalı (fig. 2-4). Ardışık değilse, sayılar arasına nokta ve bir tab boşluk bırakılmalıdır (fig. 2. 5).

d) Ayrıca bibliyografya ve kısaltmalar kısmında bir yazar, iki soyadı taşıyorsa soyadları arasında boşluk bırakmaksızın kısa tire kullanılmalıdır (Dentzer-Feydy); bir makale birden fazla yazarlı ise her yazardan sonra bir boşluk, ardından uzun tire ve yine boşluktan sonra diğer yazarın soyadı gelmelidir (Hagel – Tomaschitz).

3. “Bibliyografya ve Kısaltmalar” bölümü makalenin sonunda yer almalı, dipnotlarda kullanılan kısaltmalar, burada açıklanmalıdır. Dipnotlarda kullanılan kaynaklar kısaltma olarak verilmeli, kısaltmalarda yazar soyadı, yayın tarihi, sayfa (ve varsa levha ya da resim) sıralamasına sadık kalınmalıdır. Sadece bir kez kullanılan yayınlar için bile aynı kurala uyulmalıdır.

Bibliyografya (kitaplar için):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, New York.

Bibliyografya (Makaleler için):

Corsten 1995 Corsten, Th., “Inchriften aus dem Museum von Denizli”, Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, lev. LIV-LVII.

Dipnot (kitaplar ve makaleler için)

Richter 1977, 162, res. 217.

Diğer Kısaltmalar

age.	adı geçen eser
ay.	aynı yazar
vd.	ve devamı
yak.	yaklaşık
v.d.	ve diğerleri
y.dn.	yukarı dipnot
dn.	dipnot
a.dn.	aşağı dipnot
bk.	Bakınız

4. Tüm resim, çizim ve haritalar için sadece "fig." kısaltması kullanılmalı ve figürlerin numaralandırılmasında süreklilik olmalıdır. (Levha, Resim, Çizim, Şekil, Harita ya da bir başka ifade veya kısaltma kesinlikle kullanılmamalıdır).

5. Bir başka kaynaktan alıntı yapılan figürlerin sorumluluğu yazara aittir, bu sebeple kaynak belirtilmelidir.
6. Makale metninin sonunda figürler listesi yer almalıdır.
7. Metin yukarıda belirtilen formatlara uygun olmak kaydıyla 20 sayfayı geçmemelidir. Figürlerin toplamı 10 adet civarında olmalıdır.
8. Makaleler Türkçe, İngilizce veya Almanca yazılabilir. Türkçe yazılan makalelerde yaklaşık 500 kelimelik Türkçe ve İngilizce yada Almanca özet kesinlikle bulunmalıdır. İngilizce veya Almanca yazılan makalelerde ise en az 500 kelimelik Türkçe ve İngilizce veya Almanca özet bulunmalıdır. Makalenin her iki dilde de başlığı gönderilmelidir.
9. Özeti altında, Türkçe ve İngilizce veya Almanca olmak üzere altı anahtar kelime verilmelidir.
10. Metin, figürler ve figürlerin dizilimi (layout); ayrıca makale içinde kullanılan özel fontlar 'zip'lenerek, We Transfer türünde bir program ile bilgisayar ortamında gönderilmelidir; çıktı olarak gönderilmesine gerek yoktur.
11. Figürlerde çözünürlük en az 300 dpi; format ise tif veya jpeg olmalıdır.

MERSIN UNIVERSITY
‘RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY’
JOURNAL ‘OLBA’

Scope

Olba is printed once a year in May. Deadline for sending papers is the end of November each year.

The Journal ‘Olba’, being published since 1998 by the ‘Research Center of Cilician Archeology’ of the Mersin University (Turkey), includes original studies done on prehistory, protohistory, classical archaeology, classical philology (and ancient languages and cultures), ancient history, numismatics and early christian archeology of Asia Minor, the Mediterranean region and the Near East.

Publishing Principles

1. a. Articles should be written in Word programs.
  - b. The text should be written in 10 puntos ; the abstract, footnotes, catalogue and bibliography in 9 puntos ‘Times New Roman’ (for PC and for Macintosh).
  - c. Footnotes should take place at the bottom of the page in continuous numbering.
  - d. Titles within the article should be written in small letters and be marked as bold. Other choices (big letters, underline or italic) should not be used.
2. Punctuation (hyphen) Marks:
  - a) One space should be given after the comma in the sentence and after the dot at the end of the sentence.
  - b) The footnote numbering within the sentence in the text, should take place before the comma in the sentence or before the dot at the end of the sentence.
  - c) The indication fig.:
    - *It should be set in brackets and one space should be given after the dot (fig. 3);
    - *If many figures in sequence are to be indicated, a short hyphen without space between the beginning and last numbers should be placed (fig. 2-4); if these are not in sequence, a dot and space should be given between the numbers (fig. 2. 5).

- d) In the bibliography and abbreviations, if the author has two family names, a short hyphen without leaving space should be used (Dentzer-Feydy); if the article is written by two or more authors, after each author a space, a long hyphen and again a space should be left before the family name of the next author (Hagel – Tomaschitz).
3. The ‘Bibliography’ and ‘Abbreviations’ should take part at the end of the article. The ‘Abbreviations’ used in the footnotes should be explained in the ‘Bibliography’ part. The bibliography used in the footnotes should take place as abbreviations and the following order within the abbreviations should be kept: Name of writer, year of publishment, page (and if used, number of the illustration). This rule should be applied even if a publishment is used only once.

Bibliography (for books):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, New York.

Bibliography (for articles):

Corsten 1995 Corsten, Th., “Inschriften aus dem Museum von Denizli”, Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, pl. LIV-LVII.

Footnotes (for books and articles):

Richter 1977, 162, fig. 217.

Miscellaneous Abbreviations:

op. cit.	in the work already cited
idem	an author that has just been mentioned
ff	following pages
et al.	and others
n.	footnote
see	see
infra	see below
supra	see above

4. For all photographs, drawings and maps only the abbreviation ‘fig.’ should be used in continuous numbering (remarks such as Plate, Picture, Drawing, Map or any other word or abbreviation should not be used).
5. Photographs, drawings or maps taken from other publications are in the responsibility of the writers; so the sources have to be mentioned.
6. A list of figures should take part at the end of the article.

7. The text should be within the remarked formats not more than 20 pages, the drawing and photographs 10 in number.
8. Papers may be written in Turkish, English or German. Papers written in Turkish must include an abstract of 500 words in Turkish and English or German. It will be appreciated if papers written in English or German would include a summary of 500 words in Turkish and in English or German. The title of the article should be sent in two languages.
9. Six keywords should be remarked, following the abstract in Turkish and English or German.
10. Figures should be at least 300 dpi; tif or jpeg format are required.
11. The article, figures and their layout as well as special fonts should be sent by e-mail (We Transfer).

TARSUS HİTERLANDI'NDAN BÜSTLÜ BİR LAHİT

Ulus TEPEBAŞ *

ABSTRACT

A Sarcophagus with Busts from the Hinterland of Tarsus

The sarcophagus considered in this article is located about 30 kms north of the Tarsus city center in Sakızçukuru which is at the district of Sıraköy where an ancient settlement has been discovered. There are many houses, workshops and olive - wine production equipments in this settlement. The necropolis is located to the north of the settlement where numerous sarcophagae were found. One of them has a special importance in terms of having busts with a stele on it. The subject of this study is this sarcophagus which has not been discussed in any study yet. Here the description, the typological and iconographical comparisons as well as workshop suggestions will be undertaken. Finally a dating will be proposed by considering the the busts and the form of the sarcophagus.

Keywords: Cilicia, Sakızçukuru, Tarsus, Sarcophagus, Busts.

ÖZ

Tarsus kent merkezinin yaklaşık 30 km kuzeyinde Sıraköy Mahallesi'ne bağlı Sakızçukuru olarak adlandırılan mevkiide bir antik bir yerleşim keşfedilmiştir. Söz konusu yerleşimde çok sayıda konut, atölye, işlik ve üretim donanımları bulunur. Yerleşimin kuzeyinde nekropolisi yer alır. Burada çok sayıda lahit tespit edilmiştir. Bunlardan bir tanesi, üzerinde büstlerin ve bir stelin olması bakımından özel bir öneme sahiptir. Bu çalışmanın konusunu henüz herhangi bir çalışmada ele alınmamış büstlü lahit oluşturmaktadır. Çalışmada ilk olarak lahitin tanımı yapılmaktadır Tipoloji, ikonografi ve atölye önerilerinin ardından büstlerden ve lahit formundan yola çıkılarak tarihlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kilikia, Sakızçukuru, Tarsus, Lahit, Büst.

* Öğr. Gör. Dr. Ulus TEPEBAŞ, Mersin Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Çiftlik-köy 33110 Yenişehir/MERSİN. E-Posta: utepebas@mersin.edu.tr. Orcid No: 0000-0003-4182-9969
Bu çalışmada ele alınan lahit, TC Kültür ve Turizm Bakanlığının izniyle yürütülen "Tarsus Hinterlandı Arkeolojik Yüze Araştırmaları" sırasında keşfedilmiştir. Eseri çalışmam konusunda önerileri için Sayın Doç. Dr. Deniz KAPLAN'a teşekkür ederim. Bu çalışma ebediyete geç ederek aramızdan ayrılan değerli Hocam ve meslektaşım Öğr. Gör. Ceyhan DORA'nın anısına ithaf edilmiştir.

Tarsus Hinterlandı Yüzey Araştırmaları¹ kapsamında gerçekleştirilen incelemeler esnasında, Tarsus'a bağlı Sıraköy Mahallesi'nin Sakızçukuru olarak adlandırılan mevkiisinde yeni keşfedilen yerleşimde bulunan bir lahit, bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Söz konusu lahid, üzerinde büst ve bir mezar steli barındırması bakımından, Kilikia Bölgesi örnekleri arasında özellikli bir yere sahiptir. Bu çalışma içerisinde öncelikle lahdin tanımı yapılmakta, ardından ikonografik, tipolojik ve stilistik değerlendirmeleri yapılarak eser tarihlendirilmektedir.

Tanım

Yerel kireçtaşından yapılmış lahdin teknesi 1,20 metre yüksekliğindedir. Lahdin genişliği, 1,29 metre ve uzunluğu 2. 29 metredir. Lahit teknesinin iç yüz genişliği 0,98 metre ve derinliği ise 0,75 metredir. Yatak uzunluğu 1,99 metredir (fig.1).

Lahdin arka yüzü kaba bırakılmıştır. Eserin köşelerinde pilasterler mevcuttur. Bunların üzerinde pilaster başlıklar yer alır ve lahdin ayak ve taç profillerinde olduğu gibi, bir adet kademeli profile sahiptirler. Lahdin kapağı kırma çatı şeklinde olup köşeleri akroterle hareketlendirilmiştir. Ayrıca lahdin ön yüzü dikkat çekicidir. Burada sahneyi sınırlandıran pilasterler arasında birer adet çelenk mevcuttur ancak biri tahrip edilmiştir. Çelenklerin arasında bir adet mezar steli ve iki adet büst bulunmaktadır. Stelin sadece dış hatları kabartılarak verilmiştir. Lahit yüzeyine dikey olarak konumlandırılmış alınlığı, köşe ve tepe akroterleriyle düzenlenmiştir (fig.2). Stelin yanındaki büst, başörtülü bir kadını ifade etmektedir. Onun yanında ise bir erkek büstü bulunmaktadır.

Soldaki, karın üzerine kadar çalışılmış kadın büstü giysilidir (fig. 3). Kadın, sol ve sağ omuzdan geçerek vücudun önüne gelen başın üzerine çekilmiş başörtüsü görünümü veren kalın kumaşlı himation ve boynun hemen altında seçilen chiton giymektedir. Başörtüsü, sol üst yanındaki kırık dışında iyi korunmuştur. Stilistik olarak, kıvrım sırtları geniş ve hafifçe yuvarlatılmış olup himationun kumaşının kalın olduğu hissi verilmiştir. Kıvrımlar arasındaki kıvrım çanakları oldukça derin ve geniştir. Sol ve sağ kaşı, sol yanağı ve çenesinde kırıklar bulunan kadın başı, lahdin kabartma düzleminden oldukça derin bir şekilde ayrılmıştır. Yüzünün dış profili, baştan çeneye doğru sivrilir ve çene altında düzleşen yüz fizyonomisine üçgenimsi bir görünüm verir. Başörtüsünün hemen altından geniş ve bombeli bir alın seçilebilir. Kaşlar ayrıntılı çalışılmamıştır. Göz çukuru oldukça derindir. Göz kapakları olmaksızın matkap yardımıyla gözler göz çukurundan ayrılmıştır. İris ve göz bebeğinde matkap izine rastlanmaz. Kulaklar doğal olmaktan uzak sadece yarım daire şekli verilerek kepece bir görünümde başın her iki yanındadır. Burun, yüzden sadece dış formu verilerek ayrılmış ve doğallıktan uzak stilize bir görünüm sunar. Ağzı, gözlerin işçiliğinde olduğu gibi bir matkapla delinerek sadece bir açıklık olarak verilmiştir ve dudakları görülmez.

Kadın figürünün hemen solunda karın üzerine kadar büst şeklinde işlenmiş erkek figürü giysilidir (fig.4). Sol omzundan öne doğru atılmış olan himationun kıvrımları,

1 Tarsus Hinterlandı Yüzey Araştırmaları için bk. Kaplan v.d. 2019.

kalın kumaşlı oluşunu gösterir nitelikte kalındır. Giysinin kıvrımları arasındaki çanaklar derin ve geniştir. Erkek başının alınının solunda, sağ ve sol kulağında, sol yanığında ve çenesinde aşınma ve kırılmalar vardır. Erkek başının stilistik tanımlanmasında, kadın başına benzer özellikler görülür. Bunlar, alından çeneye doğru sivrileşen üçgen yüz fizyonomisi, geniş ve şişkin alın, derin göz çukurları, matkap yardımıyla göz çukurundan ayrılmış gözler, detaylı çalışılmamış kepçe kulaklar, kütleli biçimde başa yapışık hacimli kısa sık saçlar olarak sıralanabilir.

Lahdin Tipoloji ve Bezeme Açılarından İncelenmesi

Sakızçukuru lahdi, Küçük Asya lahit geleneğinin bezeme özelliklerini gösterir. Küçük Asya erken dönem lahit geleneği, Erken Roma kent merkezli lahitlerinden² etkilenmemiştir ve kendi geleneğine sahiptir. Roma lahitlerinde genellikle ön yüzün işlenip diğer kısa kenar ve arka uzun kenarların işlenmeden bırakılması önemli bir farklılıktır. Bu durumun aksine Attik ve Küçük Asya'ya özgü lahitlerde 4 veya genellikle 3 kısım da bezenir³. Buna benzer olarak Tarsus örneğinde de ön kısımda portreler ve bir adet mezar steli ayrıca bir adet çelenk bulunurken, kısa kenarlar pilaster sütunlarla çerçevelenerek, lahdin 3 tarafı da plastik eserler ve mimari unsurlar ile bezenmiştir. Derin taş keski izlerinin görüldüğü arka kısım sadece kabaca yontularak işlenmeden bırakılmıştır.

Tarsus kentine bağlı Sakızçukuru yerleşiminin de dahil olduğu eyalet olan Kilikia'da, arka kısmın işlenmeden bırakıldığı örneklerle, aynı bölgenin dağlık kısmındaki⁴ Elaiussa Sebaste ve Korykos nekropollerinde yer alan serbest duran lahitlerde de rastlanır⁵.

Sakızçukuru lahdi uzun ve kısa kenarlarında yer alan köşe pilasterleriyle ilk bakışta Likya'ya özgü olan köşe pilasterli ve tabulalı tipin⁶ yerel ve basit bir uyarlaması gibi görünür, çünkü bu örneklerde olduğu gibi kısa kenarlarda da köşe pilasterleri dışında herhangi bir dekoratif veya figüratif eleman bulunmaz. Ayrıca köşe pilasterlerinin görüldüğü bir diğer örnek ise tekne üzerinde mitolojik sahnelerin köşe pilasterlerle sınırlandırıldığı ve 'Terra Nova' tipi altında incelenen Megiste Lahdi'dir. Bugün Atina Müzesi'nde korunan ve MS 150-200 yıllarına tarihlenen Dokimeion üretimi örnek, köşe pilasterlerin sahneyi sınırlandırması açısından Tarsus örneği ile tipolojik

2 Erken Dönem Roma lahit örnekleri ve ayrıntılı bilgi için bk. Koch – Sichtermann 1982, 36-40.

3 Platt 2012, 213.

4 Antik Dönemde Kilikia olarak adlandırılmış bölgede özellikle jeolojik açıdan birbirinden farklı iki bölüm yer almaktadır. Bunlardan ilki olan Dağlık Kilikia (Kilikia Trakheia), Coracesium (Günümüzdeki Alanya)'dan Soloi-Pompeïopolis'e (Günümüzdeki Viranşehir) kadar uzanmaktadır. İkinci bölüm ise Ovalık Kilikia Soloi-Pompeïopolis'ten Aleksandria kat Isson (Günümüzdeki İskenderun)'a kadar uzanan tarım açısından oldukça verimli bir bölge üzerinde bulunmaktadır. Büstlü lahdin bulunduğu Sakızçukuru Mevki, Ovalık Kilikia kentlerinden biri olan Tarsus'un hinterlandında yer alır. Kilikia Bölgesi'nin coğrafyası hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Strabon, XIV.V.9.

5 Machatschek 1967, 37.

6 Koch – Sichtermann 1982, 537 Abb. 22.

açıdan benzeşir⁷. Köşe pilaster uygulamasına Tarsus kent merkezindeki örneklerde de rastlanır. Tarsus ilçesinde 1958 yılında bulunmuş ve Adana Müzesi'nde 999 envanter numarasıyla korunan, 'Terra Nova' grubuna dahil edilmiş bir lahit vardır. Üzerinde Akhilleus konu edilmektedir. Bezeme ve ikonografisinden dolayı Attika tipi Akhilleus lahitlerinden 2. Gruba girdiği önerilen lahit de köşelerde pilaster bulundurması açısından Sakızçukuru örneğiyle benzeşir⁸.

Sakızçukuru lahdinin ön uzun yüzü üzerindeki çelenkler, mezar steli ve büstler Likya, Attika ve 'Terra Nova' tiplerinden farklılaşan bezeme özellikleridir. Ayrıca Attika lahitlerinde 4 kenarın da figürlerle bezenmesi söz konusudur. Sakızçukuru örneğiyle köşe sütunlarının kullanılması açısından benzeşen 'Terra Nova' lahitleri ise sütunlu lahitler gurubu altında incelenmektedir. Küçük Asya sütunlu lahitleri friz benzeri bir işlemeyle sahip olup bunlarda izole alan söz konusu olduğundan, lahit teknelerindeki figürler genellikle heykel ve heykel kompozisyonunda işlenen figürlere sahiptir⁹. Sakızçukuru lahdinin bu tiplere benzeyip farklı bir bezeme göstermesi şaşırtıcı değildir, çünkü Küçük Asya'da lahitlerin büyük bir kısmı birbiriyle etkileşim içinde olup genellikle mimari bezemeye sahiptirler. Bunlar arasında girlandlı, uçan Eroslu ya da Nikeli ve frizli örneklerin yanı sıra Sakızçukuru büstlü lahdindeki gibi bazen köşelerde yarım sütun ya da pilaster görülen örnekler de vardır. Bu lahitler Koch –Sichtermann tarafından Küçük Asya lahit geleneğinde olan 'Ana Grup' (*Hauptgruppe*) olarak adlandırılırlar¹⁰.

Koch tarafından çalışılan Kilikia Bölgesi lahitlerinden örnekler içerisinde yerel üretim olduğu önerilen lahitler, 'Ana Grup' altında bezemelerine göre sınıflandırılmıştır. Bunlardan biri de Küçük Asya 'Ana Grup' lahit tipolojisinde yerel üretimlerde teknenin ön uzun yüzünde büstlerin ana motif olarak kullanıldığı tiptir¹¹. Buradan yola çıkarak, lahit teknesinde mimari unsurlardan çok bezeme türüne bakılması ve böylelikle bir gelenek oluşturulması gerektiği söylenebilir. Sonuç olarak Sakızçukuru lahdinin Küçük Asya geleneğiyle üretilmiş, 'Ana Grup'ta ve ön uzun yüzünde büstün ana motif olarak kullanıldığı tipe girdiği önerilebilir. Küçük Asya 'Ana Grup' içerisinde değerlendirilen lahitler, tek bir atölyede ya da bu bağlamda bağlantılı bir atölyede üretilmiş olabilirler¹².

Sakızçukuru lahdi üzerindeki bezemelerde büstlerin kullanılmasında, genelde görüldüğü gibi, ölü gömme kültürünün geleneksel etkisi vardır. Sunaklarda, mezar stellerinde, lahitlerde yaygın şekilde portrelerin kullanılması, portrelerin ölü gömme kontekstinde önemli bir rol oynadıklarını gösterir¹³. Erkek başları, genellikle clipei veya çelenkler içinde Eroslar tarafından taşınmakta ya da başlar kartallarla

7 Turak 2011, Lev. IX. Res. 31,

8 Çelik 2010, 56-62, Lev. LXIIb. Çiz. 21 a.

9 Wiegartz 1965, 67.

10 Koch – Sichtermann 1982, 497.

11 Koch 2008, 639.

12 Koch – Sichtermann 1982, 498.

13 Fejfer 2008, 105.

çevrenmektedir. Bu şekildeki küçük büstlerin erken örnekleri MS 2. yüzyılın ortasına kadar görülmektedir¹⁴. Sakızçukuru örneğinde de portre ve büst geleneğinde üretilmiştir fakat figürler tam anlamıyla portre özellikleri taşımamaktadır. Bununla beraber lahit üzerindeki kadın ve erkek büstleriyle mezar sahipleri betimlenmek istenmiştir.

Kırsal bir yerleşim olan Sakızçukuru'nda bu lahdi sipariş verenin neden büstlü bir örneği seçtiği sorulmalıdır. Bu durum bölgedeki diğer örneklerden etkilenmiş olabileceğini gösterir. Büstlü örneklerin çalışıldığı Koch'un makalesinde aynı soruya değinilmiş ve Sağlıklı'daki örnek için bunların belki de Kanlıdivane ya da diğer Dağlık Kilikia yerleşimlerinde görülen kaya mezarı betimlemelerinden akla gelmiş olabileceği fikri sunulmuştur¹⁵. Bunun yanı sıra heykel sanatının ve özellikle portre-büst ikonografisinin Dağlık ve Ovalık Kilikia'da erken dönemlerden itibaren gelişme gösterdiğini söylemek mümkündür. Özellikle Dağlık Kilikia'da Lamas ve Kalykadnos nehirleri arasında, yani Olba Territorium'unda¹⁶, altmış adedin üzerinde ana kayaya işlenerek yapılmış kaya kabartması vardır. Askerler ve ölü ziyafeti sahnelerini konu alan bu örnekler ölü gömme kültürüyle ilintilidir¹⁷. Bölge'de, büstlerin tipolojik erken örnekleri vardır. Korykos antik kenti Yapılıkaya mevkiinde bulunan 'Aile Betimli Kabartmalı Alınlık' parçasında göğüs altına kadar çalışılmış kadın, erkek ve onların arkasında bir çocuk betimlemesi bulunur. Alınlığın altındaki yazıtta Roma vatandaşı isimleri (*Tria Nomina*), bir yerel isim (*Agosia*) ve bir Roma Tribus'u (*Collina*) adı görülmektedir. Burada, kökleri İtalya'ya giden bir ailenin yaptırmış olduğu yapı söz konusudur. Saçsız ve kepçe kulaklı bu şekilde yarım büst olarak betimlenen İtalya örneklerinin varlığı bilinmektedir. Buradan yola çıkılarak Dağlık Kilikia büstlerinde Roma bağlantısının hem yazıt hem de ikonografik olarak belgelendiği önerilmektedir¹⁸. Bu durum özellikle erken örneklerde Kilikia'da Geç Cumhuriyet Dönemi-Erken İmparatorluk Dönemi'nde batının yani Roma kent merkezli heykeltıraşlığın etkisini göstermesi açısından önemlidir.

Roma kent merkezli örneklerin bölgede görülmesiyle birlikte, Roma İmparatorluk Dönemi'nde Kilikia Bölgesi'nde baş-portre ve büst heykeltıraşlığı gelişme gösterir. Özellikle Olba Territorium'unda anakaya lahitlerinin üzerinde, sunaklarda ve anıtsal mezarlarda büstler görülmeye başlanır. Bunlar arasında Korykos kentinin üçüncü nekropolünde yer alan, başı tahrip edilmiş erkek büstü ve çelenk betimi örnek olarak verilebilir. Ayrıca kentin ikinci nekropolünde bir kaya lahinde semer-dam kapak üzerinde karı koca büstü yer alır. Bunlar MS 2. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilmektedir¹⁹. Ayrıca girlandlı lahitlerin kavis boşluklarında da Elaiussa Sebaste ve Kanytella'daki MS 2. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen lahitlerde büstler

14 Koch – Sichtermann 1982, 56.

15 Koch 2008, 639.

16 Durugönül 2009, 67.

17 Durugönül 2004, 38. Bu örnekler hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bk. Durugönül 1989.

18 Dağlık Kilikia Yerel Heykeltıraşlığı konusu için ayrıca detaylı bilgi için bk. Durugönül 2009, 66-68.

19 Karatüzüm 2005, 51, Lev. 58 fig. 91, Lev. 58-59 Fig. 92 a-b.

kullanılmıştır²⁰. Cambazlı'da yine bir geç MS 2. yüzyıla tarihlenen lahit üzerinde kadın ve erkek büstleri bulunmaktadır²¹. Meydankale'de bir kaya mezarı üzerinde erkek, kadın ve bir çocuk büstünün görüldüğü örnek yer almaktadır²². Sunaklardaki büstlere ise Silifke Müzesi'nde korunan MS 2. yüzyılın sonu ve 3. yüzyıla tarihlenen eserler örnek olarak verilebilir²³. Belirtilen bu örneklerde büstler karın üstüne kadar yarım çalışılmış bir büst tipolojisi gösterirler. Bölgede ölü gömme kültüründe mezar büstlerinin yanı sıra mezar kültürüyle bağlantılı anıtsal mimari yapılarda da büst kullanımını söz konusudur. Buna örnek olarak ise Dağlık Kilikia yerleşimi olan Demircili/Dösene Imbriogion yerleşimindeki tapınak mezar verilebilir. Burada tapınak mezarın alınlığında iki adet sol omzuna atılmış himation dışında yarı çıplak karın üzerine kadar büst vardır. Ayrıca MS erken 3. yüzyıla tarihlenen bu mezarın içindeki lahdin uzun kenarında iki kadın büstü yer almaktadır²⁴.

Tarsus hinterlandında da benzer örneklerin aranması gerekir. Bu bağlamda, yine Tarsus kentinin hinterlandında bulunan Sağlıklı köyündeki merkezi motif olarak büstlerin kullanıldığı lahit verilebilir²⁵. Sakızçukuru büstlü lahdinde olduğu gibi Sağlıklı lahdinde de bezemeler kaideli lahdin ön yüzündedir. Burada iki çelenk arasında, altında ince bir profil bulunan büstler yer almaktadır. Büstlerin ortasında düz bir kabartma üzerinde bir kuş vardır. Çelenklerin altında ise sağda bir üzüm salkımı, solda ise bir testi motifi vardır. Ayrıca kadının hemen sağında büyük bir kısmı kırık olan büyük düz alanda çalışılmadan bırakılmış bir üçüncü büst ya da bir sunak yer alır. Lahdin kapağında Sakızçukuru lahdinde olduğu gibi köşelerde büyük akroterleri bulunur. Ayrıca Koch söz konusu çalışmasında, Tarsus hinterlandında Sağlıklı köyü ve Sakızçukuru büstlü lahit örneklerinde olduğu gibi çeşitli bezeme unsurlarının ufak değişmeler göstermelerine rağmen, merkezi motif olarak çelenk ve büstlerin kullanılmış olduğunu aktarır. Sağlıklı ve Sakızçukuru yerleşimleri Tarsus kentinin hinterlandında uzanan Roma yolunun kenarındadır. Yani bunlar Tarsus kentinin *choras*ında yer alan kırsal yerleşim özellikleri gösteren yerleşim alanlarıdır.

Sonuç olarak Sakızçukuru örneğinde büstlerin yer almasının nedeni, Kilikia Bölgesi'nde portre ve büstlerin yaygın olarak lahitlerde, sunaklarda, tapınak mezarlarda ve mezar kabartmalarında kullanılma geleneğinin olmasıdır. Bu durum Kilikia Bölgesi'nde portre baş ve büst geleneğinin mezar konteksinin birçok alanında var olması şeklinde açıklanabilir. Ancak anılan iki örnek dışında benzer örneklerin Tarsus hinterlandında yaygınlaşmadığı görülür.

Büstlerin hemen yanında sembolik anlam içeren alttan bağlı çelenklerden, lahdin sağında yer alan çelenk büyük oranda kırılmıştır. Buna rağmen alt kısmındaki çelenk düğümü halen görülebilir. Çelenklere de ölü gömme kültürü bağlamında, lahitlerde ve

20 Karatüzüm 2005, 46, Lev. 40 Fig. 64 a-b, Lev. 42 Fig. 66 a-c, Lev. 36 Fig. 60 a-c.

21 Koch 2008, 647 Abb. 117

22 Durukan 2007, 149 Fig. 2.

23 Tepebaş – Durugönül 2013, 117-121, Kat. No: 83-87.

24 Cormack 2004, 206-209, Fig. 78-79.

25 Koch 2008, Abb. 21-22.

mezar kabartmalarında sıkça rastlanır. Smyrna'dan bulunmuş bir mezar steli buna örnek verilebilir. Burada onur çelengi kişinin demos olduğunu kanıtlamaktadır. Böylelikle demos çelenkleri kişinin toplumun saygı gösterilen onurlu bir üyesi olduğunu simgelemektedir²⁶. Bunun yanı sıra bu durum bir çiftin betimlendiği mezar stelinin friz levhalarında yer alır. Burada kadın ve erkeğin işlerine dair sembolik nesnelere bulunur. Erkeğin gymnasium'da kullandığı malzemeler arasında çelenk, bir zafer çelengi olarak mezar steli üzerinde vurgulanır. Ayrıca çelenk motifi kültür, eğitim ve jimnastikle ilişkilidir²⁷. Böylelikle bu çelenklerin sporda kazanılan başarıları ve sporla ilgilenen kişileri simgelediği de söylenebilir. Çelenkler lahit üzerindeki figürlerin başında görüldüklerinde de zaferi simgelerler²⁸. Bunun yanı sıra özellikle Hellenistik Dönem'de genellikle çelenkler zeytin yaprağından yapılmakta ve bu örnekler onur çelengi ya da ölü çelengi olarak kitonik bir anlam taşımaktadır; bunlar *boule* (kent meclisi) *gerusia* (yaşlı konseyi), *neoi* (gençler), *paides* (çocuklar) gibi toplulukları nitelemektedir²⁹.

Kilikia Bölgesi'nde çelenkli lahitlere sıklıkla rastlanır³⁰. Ölü gömme kültürüne ilişkin bu örneklerden yola çıkarak Sakızçukuru lahdinde de, lahdi siparişi verenler, toplumdaki saygınlıklarını, statülerini ve ölü gömme adetlerini (kitonik anlam) çelenklerle lahitlerinde sembolleştirmek istemiş olabilirler.

Lahdin uzun kenarındaki diğer kabartma ise bir mezar stelidir. Oldukça dar ve uzun bir şekilde işlenmiş mezar stelinin kabartma alanında bezeme veya figür yoktur. Bu stel, aedicula formundan dolayı bir sunağı çağırırsa da, daha ziyade bir mezar steli betimi olduğu düşünülmektedir³¹. Nitekim geç Hellenistik ve Erken İmparatorluk Dönemleri'nde, lahitlerde akroterli mezar steli kabartmaları görülmektedir³². Bunların üzerinde çerçevelere ayırmadan sade şekilde işlenmiş ve perdahlanmamış kabartmalar, talep üzerine keyfi bir şekilde yerleştirilmiştir. Basit stel formunda olan bu örnekler

26 Schmaltz 1983, 239-240. Demos yazıtını içeren çelenkli mezar steli için bk. Schmaltz 1983, Taf. 22,1.

27 Pfuhl – Möbius 1977, 543 Kat. No: 2275.

28 Işık 1986, 167.

29 Pfuhl – Möbius 1977, 544.

30 Aşkın 2012, 153 Fig. 246; Karatüzüm 2005, Lev. 62- 63 Fig. 96-98; Koch 2008, Abb. 17. Fig. 17.

31 Yine Adamkayalar'da, mezar kabartmalarının ortasındaki bir alanda aedicula formlu bir sunak, ölü gömme veya anma törenleri sırasında dua ve kurban işlemlerinin yapılacağı yer olarak ana kayaya oyulmuştur. Buna rağmen lahit üzerinde görülen sunaklar genellikle aedicula şekline sahip değildir. Bu sebepten Sakızçukuru örneğinin üstündeki aedicula formlu bir mezar steli olmalıdır (Tarsus'dan bir aedicula için bk. Kaplan – Durugönül 2018). Çünkü Kilikia Bölgesi'nde görülen ve MS 2. yüzyılın sonlarıyla MS 3. yüzyıla tarihlenen lahitlerin üzerinde kabartma şeklinde verilen sunaklar genellikle dikdörtgenler prizması formuna sahiptir. Korykos Nekropolis'i'nde bir çok ana kaya lahdi üzerinde sadece alınlıklı bir örnek dışında bütün sunaklar profilli ve dikdörtgenler prizması formundadır. Yine Kanytella ve Elaiussa Sebaste yerleşimlerinde de benzer sunaklı lahitler görülür. Aşkın 2012, 153, 155. Fig. 244; Karatüzüm 2005, Lev. 53, Fig. 83 ayrıca 143, 146-147, 149-150, 153, 159. Fig. 206-207, Fig. 212-213, Fig. 214-215, Fig. 218-219, Fig. 231, Fig. 233, 245; Karatüzüm 2005, Lev. 22 Fig. 37, Lev. 23 Fig 39 a., Lev. 25 Fig. 40 ve ayrıca Lev. 18, Fig. 33 a, Lev. 48-56, Figs. 73-74, 75, 77-78a, 79, 81-82, 85 a-88.

32 Pfuhl – Möbius 1977, 201 Kat. No. 749., 124-125. Kat. No 347.

en fazla yazıtlar için kullanılmaktadır³³. Lahit üzerinde mezar stellerinin görüldüğü ilk örnek Rodosto'dan (Rhaidestos/Tekirdağ) üzerinde 4 adet stel bulunan lahittir. Sırasıyla soldan sağa, bir erkek figürünün ve hizmetlilerinin olduğu dikdörtgen formlu stel, atlı bir kişinin betimlendiği kare formlu stel, oturan kadın ve iki adet ayakta duran iki figürün betimlendiği kare stel, en sağda içinde ayakta duran kadın figürü bulunan stel, lahit üzerinde betimlenmektedir. Rodosto örneği Erken İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenmektedir³⁴. Rhodos Arkeoloji Müzesi'nde 13603 envanter numarasıyla korunan ve Rhodos buluntusu olan, lahde ait olabileceği önerilen bir mezar steli, bir diğer örnektir ve Erken İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenir. Burada stellerde bir ziyafet sahnesi ayrıca bir aedicula içinde ayakta duran kadın ve erkek figürleri vardır³⁵. Hem mezar stelinin hem de aedicula formlu stelin lahit üzerinde kullanılması açısından Sakızçukuru örneğiyle benzeşmektedir. Ayrıca Selanik'te Eski Müze'de korunan MS 164 yılına tarihlenen bir lahit üzerinde Zosime ve Asklepiades'in ziyafet sahneli mezar steli yer almaktadır. Bu örnekteki stel, kare formlu olup Medusa başlarının ortasına, merkez kabartma şeklinde lahit üzerine yerleştirilmiştir³⁶. Mezar stelinin lahit üzerinde görülmesine bir diğer örnek, Paros'taki Hellenistik Dönem'de üretildiği düşünülen lahit üzerindeki stellerdir. Paros örneğinin üzerinde, MS 1. yüzyılda, MS 2. yüzyılda ve MS 3. yüzyılda olmak üzere farklı dönemlerde mezar stelleri işlenmiştir³⁷. Burada ayrı ayrı şekilde farklı dönemlere tarihlenen altı farklı kabartma, kendi çerçevesinin içinde olmak üzere lahdin uzun yüzünde yer alır. Bu durum lahit üzerinde mezar stellerinin de kullanılabileceğini göstermesi açısından önemlidir. Belirtilen örnekler ışığında lahit üzerinde stellerin kullanılabileceği görülmektedir. Oldukça nadir oldukları bilinen bu örneklerden birinin de Sakızçukuru örneği olması; lahdin oldukça önemli stel bezemesiyle dikkat çekici bir özelliğe sahip olduğunu gösterir.

Belirli bir kabartmaya sahip olmayan ve bezemesiz bırakılan stel formu, Sakızçukuru lahdinde yaptırın kişinin tercihi olmalıdır. Zaten Kilikia Bölgesi'nde, bilinen ikonografilerin 'abstrakt' bir şekilde, bir anlamda 'özet aktarım'ı yaygındır. Bunun bir yansıması olarak, Adamkayalar'da ziyafet sahneli anakaya mezar kabartmalarında, yemek sehпасının olmaması gösterilebilir³⁸.

Atölye Önerisi

Sakızçukuru ve Sağlıklı lahitleri yerel malzemeden yapılmıştır. Antik dönemde taş kesimi ile nakliyatı, dolayısıyla lahit yapımı oldukça masraflıdır³⁹ ve sipariş üzerine gerçekleştirilir. Lahdi sipariş edenlerin, bezemelerini Tarsus'taki kent merkezinde

33 Pfuhl – Möbius 1977, 53.

34 Pfuhl – Möbius 1977, I, 95 Nr. 182 Taf. 39.

35 Pfuhl – Möbius 1977, 167 Nr. 553 Taf. 87.

36 Herdejürgen 1981, 424-425 Abb. 9- Abb. 10.

37 Koch – Sichtermann 1982, 363, Kat. No. 399. Form açısından lahit üzerinde bulunan örneklerle ayrıca Byzantion, Byzanthe'de rastlanmaktadır.

38 Durugönül 1989, 72-89. Kat. Nr. 6, Kat. Nr. 8, Kat. Nr. 12, Kat. Nr. 16, Kat Nrs. 25-30.

39 Russell 2010, 119.

bulunan lahitlerde gördükleri gibi seçmiş olmaları mümkündür. Bu doğrultuda lahitlerini Tarsus'un kent merkezindeki lahit ustalarına yaptırmış da olabilirler. Nitekim Tarsus kentinden çok sayıda çeşitli tiplerde lahit ele geçmiştir⁴⁰ ve kentte birçok mezar tipini barındıran nekropol alanı da bulunur⁴¹. Zaten Sağlıklı Köyü yerleşiminden başlayan yol, Sakızçukuru yerleşimine kadar uzanır ve Tarsus kentine yol ile bağlanır; bu da merkez ile hinterland arasındaki kültürel bağlantıyı beraberinde getirir.

Tarihleme

Özellikle erkek figürünün saçının stilistik Sakızçukuru lahdinin büstlerinin stilistik incelemesi ile tarihlemesi yapıldığında⁴², yerel özellikler gösteren bu büstlerin Roma kent merkezli örneklerin yanı sıra Küçük Asya ve Kilikia Bölgesi'nden örnekler ile karşılaştırılabildiği görülmektedir.

Sakızçukuru lahdi üzerindeki erkek büstünün stilistik özelliklerini Roma İmparatorluk Dönemi imparator portreleri örneklerinden takip etmek mümkündür. İlk örnek Kapitol Müzesi'nde korunan Aleksander Severus portresidir. Burada saçlar alın üzerini sınırlandırır şekilde sık ve kısa işlenmiştir⁴³. Ayrıca Küçük Asya'dan Özel Şahıs Portrelerinde (*Privatporträt*) benzer örnekler bulunur. İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde 5127 envanter numarasıyla korunan Adam Başı olarak adlandırılan örnek, İznik'te (Nicaea) bulunmuştur. MS 230-240 yıllarına tarihlendirilen Adam Başı'nın saçları, alnını Sakızçukuru'ndaki erkek figürüne benzer şekilde sınırlandırmaktadır⁴⁴. Kafatasını bone şeklinde saran sık ve kısa yapısıyla, benzer saç stiliğine sahip örnek ise MS 3. yüzyılın ortalarına tarihlendirilen İzmir Müzesi'nde korunan Adam Başı'dır⁴⁵. Kilikia Bölgesi'nde bulunan ve MS geç 2. yüzyıla tarihlendirilen Cambazlı'daki lahit üzerindeki erkek büstünün⁴⁶ sakalları ve saçlarının dolgunluğu, yüzünün fizyonomisinin ovallığı ve doğala yakın olması ile Sakızçukuru büstüne olan benzerliği görülür. Buna karşın kısa saç ve daha doğallıktan uzak üçgenimsi fizyonomik yüz özellikleri açısından Sakızçukuru lahdi, daha geç dönemde üretilmiş olmalıdır. Bölgede mezar büstlerinde de lahit üzerindeki erkek figürünün başının stilistik özelliklerine benzerlik gösteren örnekler vardır. Antakya Müzesi'nde korunan 18024 envanter numaralı Misis (Yakapınar) erkek mezar büstü⁴⁷, aynı müzedeki 1820 envanter numaraları Misis (Yakapınar) buluntusu erkek Mezar Büstü⁴⁸ gözlerin doğallıktan uzak işlenişi, uzun sivri yüz fizyonomisi ayrıca başa yapışık sık saçlarla işlenmiş olmasından dolayı Sakızçukuru lahdindeki erkek büstünün başıyla stilistik açıdan benzer

40 Kaplan 2016, Kat. Nr: 44, Kat. Nr 47, Çevirici-Coşkun 2018, 214-215 Adana Ark. Müz. Env. No. 898.

41 Nekropol alanları ve mezarlar için ayrıca bk. Alkaç – Kaplan 2017, 105-117.

42 Altmann 1902, 99 vd.

43 Bergmann 1977, 8. Taf. 2,2; Taf. 3,4.

44 Inan – Rosenbaum 1966, 97, No. 85 Pl. LII 1-2.

45 Inan – Rosenbaum 1966, 118, No. 130 Pl. LXXVIII.

46 Koch 2008, 647, Fig 1-20.

47 Çalık 1997, 285, Kat. No. 226 Pl. 113 b.

48 Çalık 1997, 285-286, Kat. No. 227 Pl. 114 a.

özellikler taşımaktadır. Ayrıca ostotek üzerinde Sakızçukuru lahdine benzer stilistik özelliklere sahip erkek başı görülür. Buna Alanya Müzesi'nde korunan MS 220-240 tarihlenen ostotek üzerindeki baş, gözleri, yüzü ve kulaklarındaki stilistik özellikleriyle Sakızçukuru lahdindeki erkek başına karşılaştırma örneği olarak verilebilir⁴⁹.

Kadın büstünün, özellikle gözlerinin stilistik detayına bölgeden örnekler sunmak mümkündür. Özellikle Sakızçukuru lahdinin de bulunduğu Ovalık Kilikia'nın yerleşimlerinden biri olan Misis (Yakapınar) buluntusu olan mezar büstleri karşılaştırma açısından önemlidir. Bu örneklerin özellikle göz kenarlarına doğru incelen, doğallıktan uzak yerel işçilikteki orbital yapısı bu örneklerde de mevcuttur. Antakya Müzesi'nde korunan 18018, 18019, 18022 nolu kadın mezar büstleri de benzer göz stilistiğine sahiptirler⁵⁰. Ayrıca yüzlerinin fizyonomisi de, çeneye doğru sivrilen yapıyla Sakızçukuru lahdî üzerindeki kadın büstünün yüzüyle benzerlik gösterirler. Bu eserlerin tamamı MS 3. yüzyıla tarihlendirilmektedir.

Büstlerdeki stilistik özelliklerin yanı sıra giysilerin stilistik detayları ile tarihlendirme yapmak mümkündür. Bölgede gırlanlı lahitlerin kavis boşlularında büst kullanılmaktadır. Elaiussa Sebaste'den bir örnekte gırlanların kavis boşluğunda yer alan bir erkek büstünün giysi kıvrımları geniş ve üzeri yuvarlak olup Sakızçukuru lahdindeki erkek büstünün giysi kıvrımlarından daha plastikselsel bir etki yaratmaktadır. Bu örnek ve gırlan çelenkleri arasında büst bulunan lahitler stil kritiği yöntemiyle MS 2. yüzyılın ortasından sonraya tarihlenmektedir⁵¹. Silifke Müzesi'nde korunan sunaklar üzerinde de yarım büst olarak çalışılmış örneklerin giysi kıvrımlarının sırtları yuvarlak ve geniş, kıvrım çanakları ise derin matkap kanallarıyla çalışılmıştır⁵². Özellikle Sunak 2⁵³, Severuslar Dönemi'nin saç stili örneklerini gösteren bir erkek büstüne sahiptir. Sakızçukuru lahdinin kıvrım sırtları biraz daha özensiz ve düz çalışılmış olmasıyla Geç Severuslar Dönemi'nde yapılmış olmalıdır.

Stilistik karşılaştırmaların yanı sıra Sakızçukuru lahdinin taç ve kaide profili de tarihlendirme için önem taşımaktadır. Sakızçukuru lahdinin kaide ve taç profilleri ayrıntıdan uzak ve sadece tek kademelidir. Lahdin profili, Tarsus yerleşiminin yaklaşık 5 km kuzeydoğusunda bulunan Sağlıklı Roma Yolu üzerindeki bir kaya anıtının profili ile benzeşmektedir. Bu kaya anıtı, kesin tarihli olması açısından önemli bir karşılaştırma örneğidir. Söz konusu kaya anıtında Roma Yolu'nun İmparator Caracalla zamanında onartıldığına dair bilgi verilmektedir. Yazıt, kesin olarak MS 211-217 yıllarına aittir⁵⁴. Kaya anıtındaki benzerlik, Sakızçukuru lahdinin taç ve kaidesinin profilli yapısının Orta Severuslar Dönemi ya da hemen sonrasında yapıldığını göstermesi açısından önemlidir ve Sakızçukuru lahdî için *terminus ante quem* oluşturur. Bu profillendirme, Tarsus ve Kilikia'nın başka yerleşimlerinde görülen örnekler ile

49 Korkut 2006, 95, Taf. 52 Nr. 124.

50 Çalık 1997, 262-264 Kat. 189, Pl. 95 a, Kat. 190 Pl 95 b, Kat. 191 Pl. 96 a. Kat. 193 Pl 97.

51 Karatüzüm 2005, 46. Lev. 42 Fig. 66 a-c.

52 Tepebaş – Durugönül 2013, 117. 119, Kat. No: 83, Kat. No: 85.

53 Tepebaş – Durugönül 2013, 117 Kat. No: 83.

54 Kaplan 2019, 45.

de benzerdir⁵⁵.

Kilikia Bölgesi kentleri için *terminus post quem* oluşturacak Eskiçağ tarihi bilgisi sunmak da mümkündür. Şapur'un Roma İmparatorluğu'na karşı gerçekleştirmiş olduğu 3. sefer (MS 261) Perslerin bakış açısından değerlendirilmiştir. Burada Şapur'un işgal ettiği kentler arasında Tarsus kenti de sayılmaktadır. Bu durum Sakızçukuru lahdinin üretimi için en geç tarihi oluşturmaktadır⁵⁶.

Sonuç olarak, stilistik ve Eskiçağ tarihi bilgilerinden yola çıkarak Sakızçukuru lahdinin tipolojik açıdan Küçük Asya lahit geleneğinde 'Ana Grup' içine giren, MS 3. yüzyılın 2. çeyreğinde yerel bir atölyede üretilen büstlü bir örnek olduğu söylenebilir.

---

55 Kademe profillerinin Kilikia Bölgesi örneklerinin tarihleme kriteri olarak kullanılması hususunda bk. Kaplan 2019, 43-45.

56 Şapur istilası, istilanın görüldüğü kentler ve isyanın bölgedeki anıtsal mimari üzerindeki etkisi için bk. Dodgeon – Lieu 1991, 49; Kaplan 2015, 83.

- Bir Yapı Atölyesine (Bauhütte) Ait Kanıtlar”, Kanytellis - Kanlıdivane Dağlık Kilikia'da Bir Kırsal Yerleşimin Arkeolojisi (ed. Ü. Aydınoğlu), 79-83, Mersin.
- Kaplan 2016 Kaplan, D., “Tarsus Müzesi’ndeki Roma Dönemi Lahitleri”, Tarsus Müzesi Heykeltraşlık Eserleri: Heykeltraşlık ve Mimari Plastik Eserler (ed. S. Durugönül), 141-151, Mersin.
- Kaplan – Durugönül 2018 Kaplan, D. – S. Durugönül, “Tarsus Müzesi’nden Bir Aedicula Kabartması Olarak ‘Antiokheia Tykhe’si”, Cedrus VI, 1-12.
- Kaplan 2019 Kaplan, D., Doğu Dağlık Kilikia Mimarisi. Yeni Tespitler ve Öneriler, Mersin.
- Kaplan v.d. 2019 Kaplan, D. – Alkaç, E. – Yıldırım, Ş. – Evgen, G., “Tarsus Hinterlandı Arkeolojik Yüzey Araştırması (2016-2017)”, AST 36/1, 429-438.
- Karaüzüm 2005 Karaüzüm, G., Doğu Dağlık Kilikya Bölgesi Lahitleri, Mersin Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin.
- Koch – Sichtermann 1982 Koch, G. – H. Sichtermann, Römische Sarkophage, München.
- Koch 2008 Koch, G., Zu einigen kaiserzeitlichen Sarkophagen mit Porträts in Kleinasien, Archaeologia Adriatica II, 635-657.
- Korkut 2006 Korkut, T., Girlanden-Ostotekhen aus Kalkstein in Pamphylien und Kilikien, Münster.
- Machatschek 1967 Machatschek, A. Die Nekropolen und Grabmäler im Gebiet von Elaiussa Sebaste und Korykos im Rauhen Kilikien, Graz.
- Pfuhl – Möbius 1979 Pfuhl, E. – H. Möbius, Die ostgriechischen Grabreliefs, Mainz.
- Platt 2012 Platt, V., “Framing the Dead on Roman Sarcophagi”, RES: Anthropology and Aesthetics, 213-227.
- Russell 2010 Russell, B., “The Roman Sarcophagus ‘Industry’: a Reconsideration”, Life, Death and Representation (ed. J. Elsner – J. Huskinson), 119-149, Berlin/Newyork.
- Schmaltz 1983 Schmaltz, B., Griechische Grabreliefs, Darmstadt.
- Tepebaş – Durugönül 2013 Tepebaş,U., Durugönül,S., “Arkaik - Roma Dönemi Heykeltraşlık Eserlerinin Kataloğu ve Değerlendirilmesi”, Silifke Müzesi Taş Eserler Kataloğu Heykeltraşlık ve Mimari Plastik Eserler (ed. S. Durugönül), 35-153. Mersin.
- Turak 2011 Turak, Ö., Roma Dönemi Pamphylia Lahitleri ve Atölye Sorunu, İstanbul Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Wiegartz 1965 Wiegartz, H., Kleinasiatische Säulensarkophage: untersuchungen zum Sarkophagtypus und zu den figürlichen Darstellungen, Berlin.

Fig. 1

Fig. 2

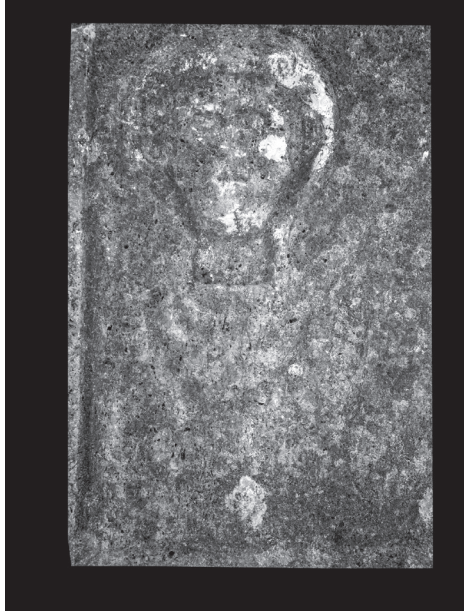

Fig. 3

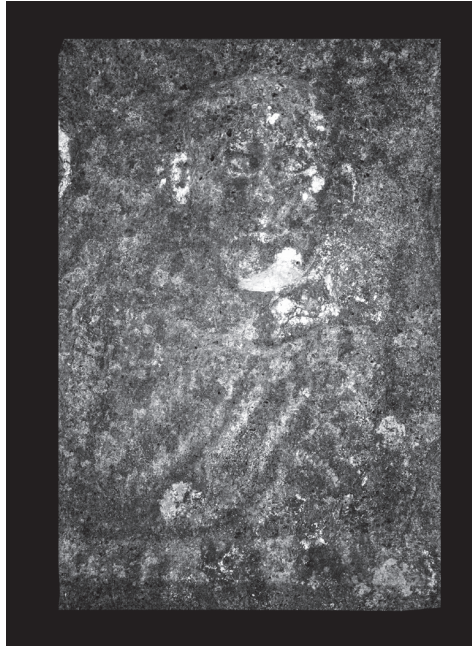

Fig. 4

